

Відгук

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Кучинської Ірини Олексіївни на дисертацію

Назаренко Галини Анатоліївни “Теорія і практика виховання культури

демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних

закладів”, подану до захисту на здобуття

наукового ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Соціокультурні та суспільно-політичні реалії України останніх років характеризуються активізацією функціонування громадянського суспільства, упровадженням народовладних ознак у суспільній устрій нашої держави, які спрямовуються на реалізацію задекларованого в Конституції України суверенного права українського народу вирішувати найважливіші державні питання, контролювати діяльність влади, впливати на зміст і способи її функціонування. Означені процеси актуалізують проблему виховання культури демократизму як культури визнання й реалізації народовладдя на суспільному та особистісному рівнях.

Погоджуємось із положенням, що обстоюється дисертантом, про важливість виховання культури демократизму для учнів старших класів, які на час входження у самостійне доросле життя задля успішного вирішення особистих і суспільних питань мають бути готовими до взаємодії як з інститутами громадянського суспільства, так і з органами влади та місцевого самоврядування. Безперечно, дисертація спрямована на пошук шляхів розв'язання цієї актуальної проблеми, осмислення цілей, змісту, концептуальних підходів та технологій освітньої діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Обґрунтовуючи актуальність дослідження, Г. А. Назаренко логічно вибудовує стратегію наукового пошуку, чітко визначає його об'єкт, предмет, мету й завдання.

Мета роботи, яку поставила перед собою дослідниця – на основі міждисциплінарного теоретичного аналізу наукових джерел та педагогічної практики здійснити цілісне обґрунтування проблеми виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів, розробити й апробувати концепцію та технологію досліджуваного процесу.

Вважаємо, що таке цілепокладання зумовило розроблення обраної дисертаном теми як на фундаментальному, так і на прикладному рівні, що конкретизовано низкою завдань, які зумовили логічну структуру і зміст дисертації.

Окреслення позицій вчених у галузі філософії, культурології, психології, соціології та педагогіки сприяло осмисленню дисертантом феномену культури демократизму як складника культури на суспільному та особистісному рівнях, а врахування факту неповної юридичної правосуб'єктності старшокласників як неповнолітніх громадян дало автору можливість висвітлити сутність базового поняття дослідження – “культура демократизму учня старших класів” – інтегрального особистісного утворення старшокласника як активного, самостійного та відповідального громадянина демократичної держави, що характеризується інтеріоризацією ним системи цінностей демократії як народовладдя, усвідомленістю власних переконань, ставлень, мотивів, цілей та засобів самовизначення, самореалізації, саморозвитку як суб'єкта демократичної взаємодії з іншими громадянами, інститутами громадянського суспільства, органами державної влади та місцевого самоврядування, сформованістю якостей, здатностей і звичок, що визначають демократичний спосіб поведінки й діяльності у соціальній, економічній, політичній і культурній сферах суспільного життя.

У дисертації визначено й детально проаналізовано зміст когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісно-практичного компонентів, що сприяє більш повному розумінню сутності досліджуваного феномену.

Науковий інтерес викликає авторська інтерпретація процесу виховання культури демократизму учнів старших класів, ретельний емпіричний аналіз

сучасної педагогічної практики виховання культури демократизму учнівської молоді.

Серед вагомих наукових досягнень дисертанта відмітимо розроблення концепції та відповідної технології виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналізуючи концепцію виховання культури демократизму учнів старших класів, відзначимо доцільне виокремлення й детальний опис аксіологічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого та суб'єктно-діяльнісного підходів до організації досліджуваного процесу, наукову цінність визначених автором критеріїв та показників, а також повноту якісних характеристик ініціативно-рефлексивного, активно-рефлексивного, активно-репродуктивного та пасивно-репродуктивного рівнів культури демократизму старшокласників.

До основних досягнень роботи на прикладному рівні слід віднести розроблення технології виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів, яка відображає логічно взаємопов'язані теоретико-методологічний, змістово-функціональний, процесуально-організаційний та підсумково-аналітичний складники досліджуваного процесу та трактується автором як система науково обґрунтованих процедур поетапного розгортання виховного процесу в єдності змісту, принципів, методів, форм, організаційно-педагогічних умов взаємодії його суб'єктів, що забезпечує реалізацію концепції і гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня культури демократизму старшокласників.

Окремої уваги вартує опис перебігу дослідно-експериментальної роботи, якому присвячений четвертий розділ дисертації. Автором подано доцільну методичку діагностики та результати констатувального етапу експерименту; досить кваліфіковано визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, які оптимізують реалізацію розроблених концепції та технології, а також представлено детальний опис особливостей їх упровадження на формувальному етапі експерименту.

Слід також відзначити здійснений Назаренко Г. А. ретельний аналіз результатів упровадження розроблених концепції і технології виховання культури демократизму учнів старших класів, які забезпечили розвиток когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісно-практичного компонентів досліджуваної інтегрованої якості учнівської молоді завдяки комплексній реалізації визначених та обґрунтованих організаційно-педагогічних умов. Це дало змогу дисертанту окреслити прогностичні вектори діяльності загальноосвітнього навчального закладу щодо виховання культури демократизму старшокласників, які полягають у демократизації управління загальноосвітнім навчальним закладом; акцентуванні уваги під час здійснення суспільствознавчої освіти на ідеях, що лежать в основі культури демократизму суспільства та окремої особистості; орієнтації позурочної виховної роботи на сприяння опануванню учнівською молоддю відповідних знань та компетентностей; налагодженні взаємодії школи з інститутами громадянського суспільства, органами влади та місцевого самоврядування щодо виховання культури демократизму старшокласників; створенні інформаційно-комунікаційного простору, сприятливого для виховання культури демократизму учнів старших класів; системній підготовці педагогічного колективу до виховання культури демократизму старшокласників.

Попри теоретичні й практичні здобутки автора дисертації, що не викликають сумніву, висловимо ряд зауважень і пропозицій:

1. На наш погляд, підрозділ 1.1 дисертації дещо перевантажений висвітленням результатів аналізу філософсько-політологічних джерел та занадто великий за обсягом, що утруднює цілісне його сприйняття.

2. Характеризуючи цінності демократії, варто було б більш докладно схарактеризувати толерантність як базову й актуальну для українських реалій цінність та зупинитись на понятті “патріотизм”, а також проблемах, які виникають сьогодні у цьому аспекті.

3. Концепція виховання культури демократизму учнів старших класів представлена у Розділі 3 дисертації. На нашу думку, більш доцільно було б

висвітлити означену концепцію у другому розділі, одразу після аналізу сучасного стану розробленості досліджуваної проблеми на теоретичному рівні.

4. У процесі констатувального етапу експерименту автором дисертації виявлено гендерні відмінності у рівнях культури демократизму старшокласників, які, на жаль, не знайшли відображення на рівні формувального впливу.

5. Характеризуючи культуру демократизму старшокласників як ключову категорію, бажано було б висвітлити актуальні виклики відповідно до регіонів, де відбувалась експериментальна робота, та представити регіональні особливості, специфічні відмінності формування досліджуваної якості з проекцією на сучасні суспільні проблеми і запити.

6. У дисертації варто було б більш докладно висвітлити взаємодію старшокласників з громадськими організаціями, які є основними осередками громадянського суспільства, підкресливши в цьому аспекті пріоритетні орієнтири.

Утім, виявлені зауваження і рекомендації швидше є думками про потенційні можливості подальшої наукової розробки теми, носять дискусійний характер і не зменшують значущості дисертаційного дослідження, його теоретичного й практичного внеску у розв'язання означеної автором теми. Не викликає сумнівів, що порушена й досліджена автором дисертації проблема знайде подальшу розробку як на фундаментальному, так і на прикладному рівні.

Ураховуючи зазначене вище, вважаємо, що дисертація Назаренко Галини Анатоліївни “Теорія і практика виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів” є цілісним, самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, що за своїм рівнем новизни і практичного значення відповідає п.п. 9, 11-13, 15 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.13 № 567, а його автор – Назаренко Галина Анатоліївна – заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 –
теорія і методика виховання.

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки дошкільної,
початкової, середньої і вищої освіти
та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

І. О. Кучинська

